

מקואות

שאלות ותשובות חדשות

השאלות עד עמ' ו הוכנסו למהדורה השלישית.

השאלות שנוספו מתוך המבחנים החדשים החל מחשוון
תשס"ז מובאות להלן בעמ' ז ואילך.
התשובות לשאלות אלו נכתבו על ידי הרב יעקב סבתו.

עדכון אחרון: תמוז תש"ע

סעיף ב (בסוף)

בתרומת הדשן הקשה מ"ש מקוה מ' סאה מי גשמים אין שום
מים שאובים פוסלים אותה (שו"ע סעי' טו), ולגבי פסול זוחלין מי
גשמים פוסלים מי נהר בזחילתו, מה כתבו ע"ז ת"ה, ב"ח וט"ז?

הט"ז בס"ק ג הביא את קושיית תה"ד הנ"ל, ותירוצו של תה"ד: פסול שאובין משום
שהמים נתלשו ע"י אדם, ולכך מהני בהו זריעה והרי הם שוב כמחוברים כעולה מלשון
הרא"ש, אבל פסול של ריבוי נוטפין אינו מטעם תלושים דהא מקוה שלם מנוטפים כשר
אך אינו מטהר בזחילה, הילכך לא מהני זריעה להכשיר את הנוטפים לטהר
בזחילה. הב"ח תירץ דשאני שאובין שהם כשרים מן התורה כמבואר לקמן בס"י זה,
משא"כ בפסול נוטפין הוא מן התורה. הט"ז דחה הסברים אלו, דקושיא מעיקרא
ליתא. לדבריו מהני זריעת נוטפין בזוחלים להכשיר בזחילה, ולא נאסר אלא מעין הזוחל
רק מכוח ריבוי הנוטפים (ומה שאסרו טבילה בנהרות לדעת הט"ז, התבאר לעיל).

סעיף ז (שאלה זו קיימת בספר והתשובה הורחבה)

כיצד מבטלים את הכלי מהיות כלי והאם אותה דרך צריך גם
שהמים שעוברים דרכו לא יחשבו שאובים בנפלים למקוה?
כלי מנוקב שרוצים לעשותו מקוה, האם עדיף לסותמו בסיד
ובבנין או בסיד וגפסית?

במשנה במקואות (פ"ד מ"ה) תנן, השוקת שבסלע אינה פוסלת את המקוה, היתה כלי
וחיברה בסיד פוסלת את המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל
שהוא כשרה וכמה יהא בנקב כשפופרת הנאד. אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת
יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל טהרות שבירושלים נעשות
על גבה. ביבמות דף טו א הובאה משנה זו ללמד שנקב כשפופרת הנוד מחבר בין
מקואות כשהאחת חסרה. ובתוספתא פ"ד תניא קסטילון המקלח מים בכרכים אם
היה נקוב כשפופרת אינו פוסל את המקוה ואם לאו פוסל את המקוה, הלכה זו עלו בני
אסיא שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירו להם אפילו נקב כמחט. אמר ר' אלעזר
בר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית במה
דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה
פוסל את המקוה. פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה בסיד ובגפסית פוסל את
המקוה על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסית או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את
המקוה.

הרמב"ם (פ"ו ה"ג) מפרש את המשנה כפשטה דבעינן כשפה"נ לבטל כלי שחיברו בסלע, מאידך גיסא למד הרמב"ם מדברי ר' אליעזר בר' יוסי שבתוספתא ("לטהרה") שהלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה ונקבו נקב המטהרו (כמוציא זית בכלי חרס) וקבעו בארץ ועשהו מקוה הרי זה כשר. הב"י האריך לברר את הבנת הרמב"ם בביאור המקורות הנ"ל, ותורף דבריו: (א) האמור בתוספתא "במה דברים אמורים וכו'" הוא המשך דברי ת"ק. (ב) הסוגיא ביבמות הלומדת משוקת יהוא לעניין חיבור מקואות ולא לעניין ביטול כלי כדאיתא במשנה, מיירי בשוקת יהוא אחרת, או שלומדת מנקב המבטל כלי לנקב המחבר בין מקואות. (ג) פשוט שלדעת הרמב"ם סגי בנקב המטהר כדי לבטל את הכלי שמימיו לא ייחשבו כשאובין, כמו שמותר לטבול בכלי שניקב בנקב המטהרו, ומה שהצריכו במשנה גבי כלי שחיברו בסלע נקב גדול כשפה"נ היינו דוקא שם הואיל שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם. אי נמי התם מיירי בכלי אבנים שאינם מקבלין טומאה ולא שייך לשעורי בהו בכדי טהרה הילכך משערינן בהו כשופרת הנאד. אי נמי גזרו ביה משום דשוקת שבסלע כשרה בלא שום נקב ואיכא למיחש דאתו למיטעי ולאכשורי בכלי שחיברו בסלע בלא שום נקב ולפיכך הצריכו בכלי שחיברו בסלע לעשות נקב גדול כשופרת הנאד כי היכי דליהוי היכרא במילתא.

הרא"ש בפסקיו (מקואות סי' ח), כתב שאע"ג שמפשט המשנה משמע דשוקת יהוא היתה נקובה כשופרת הנאד כדי שלא יפסלו המים המקלחים בתוכה, מ"מ מוכח מהסוגיא ביבמות שלא נאמר דבר זה אלא לענין חיבור מקואות, אבל לבטל כלי סגי בנקב כל שהוא וכרבי אליעזר בר' יוסי בתוספתא שהודו לו חבריו וכמבואר בהמשך דבריהם, דבמה דברים אמורים דבעינן כשופרת הנאד מן הצד, אבל אם ניקב בשוליו אינו פוסל אם ניקב כמלוא מחט, ואם היה מקבל כל שהוא פירוש שנקוב מן הצד כשופרת הנאד וגבוה מעט מן השוליים ומקבל מן הנקב ולמטה מים כל שהוא פוסל את המקוה. הטור למד מתשובת אביו להחמיר בנקב כשופרת הנאד כדי לבטל כלי, אע"פ שבפסקיו הקל הרא"ש בנקב כל שהוא כנ"ל. אבל לדעת הב"י, הרא"ש בתשובה מחמיר שאין לטבול בתוך כלי אפי' ניקב כשפה"נ וכן יש לדחוק בפסקיו, ומאידך גיסא מיקל בתשובה כמו בפסקים בנקב כל שהוא כדי לטבול במים היוצאים ממנו. הגר"א ציין לעשר נפק"מ בין הרמב"ם לרא"ש, ואכמ"ל.

השו"ע בסע' ז פסק עפ"י הרמב"ם: הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו (ש"ך ס"ק כב: בשוליה שאינה יכולה לקבל מים כל שהוא) נקב המטהרו (ש"ך ס"ק כג: היינו בכלי חרס כמוציא זית שהוא פחות משופרת הנוד), וקבעו בארץ (ש"ך ס"ק כה: היינו קברו) ועשהו מקוה, ה"ז כשר (ש"ך ס"ק כד: – אף להטביל בתוכו). השו"ע הוסיף עפ"י הרמב"ם: וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין (ט"ז ס"ק י: פי' בצורות וכיוצא בהן כעין בנין), אינו פוסל והמים הנקיים בתוכו מקוה כשר (ש"ך ס"ק כה: אפי' לטבול בו, ואע"פ שלא קבעו בקרקע). סתמו בסיד או בגפסית (ט"ז ס"ק יא: כמין סיד), עדיין הוא פוסל את המקוה (ש"ך ס"ק כה: דאינו דרך בנין) עד שיקבענו

בארץ או יבנה. ואם הוליתו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין (ש"ך ס"ק כה: במקום לקבוע), ה"ז כשר. ביאור הש"ך לשו"ע עפ"י ביאור הב"י לרמב"ם: הוא ז"ל מפרש דתוספתא אשמעינן דלאכשורי מים שבחבית או עריבה של חרס הללו תרתי בעינן: חדא שיהא ניקב נקב המטהרו דהיינו כמוציא זית, ועוד צריך שיקבע בארץ דומיא דקסטילון, או שיהיה בו הוכחה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי או שיורי כלי ומשום הכי קתני שאם פקקו בסיד ובבנין כלומר בצורורות וכיוצא בהם כעין בנין לא חשיב כלי כלל (ודלא כהרא"ש דסתימה בסיד וגפסית הוי סתימה מעליא ושוב לא מהני לקבעו בארץ).

אבל הרמ"א בסע' ז, פסק כחומרת הרא"ש בתשובה וכמובא בטור: וי"א דבעינן נקב כשפופרת הנוד, וכן יש להחמיר (וכן פסקו הרמב"ן והריטב"א). בדרכי משה ס"ק יב כתב דמ"מ אם ניקב כמוציא רימון כ"ע מודו (היינו אף להבנת הב"י ברא"ש ולהבנת הב"י בר"י ירוחם) דשרי אפי' ליטבול בתוכה וראיה מים שעשה שלמה.

הש"ך בס"ק כג תמה על השו"ע שבריש סע' מ' פסק כרא"ש בפסקיו שכלי שניקב בשוליו אפי' כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה (ולא הצריך נקב המטהרו כפי שכתב כאן בסע' ז). ותירץ דאפשר דבריו שבכאן הם ע"פ מ"ש שם אח"כ: ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה בכלי כזה [המשך לשון ב"י שם: ולהביא מים בכלי מנוקב כזה (כמובא בטור בשם תשובת הרא"ש)], ואם כן מכל שכן שאין לטבול בתוכו לכתחלה, ע"כ מהב"י, ודוחק. עכ"ל הש"ך.

בפ"ת ס"ק כו הוסיף להקשות דסע' מ' פסק השו"ע כשיטת הרא"ש שבנקב כ"ש מהני אפילו לא קבעה בארץ, ומשמע דאפילו לכתחלה לא בעי קבעו בארץ, ואילו בסע' ז פסק כרמב"ם דנקב המטהרו לא מהני אא"כ קבעו בארץ או מעשה בנין. פ"ת שם כתב שבתשובות רע"א סי' מה, מיישב את הסתירות שבין סע' מ' לסע' ז (לא כש"ך): בסע' ז איירי לענין לטבול בתוכו, ובסע' מ' איירי לענין לפסול המים היוצאים מהכלי, והמחבר הכריע מסברא דנפשיה לחשוש לרמב"ם לענין לטבול בתוכו שהוא דאורייתא, אולם לפסול המים היוצאים מכלי זו למקוה מדין שאובין סמך על שיטת הר"ש והרא"ש כיון דלהרבה פוסקים שאובין דרבנן [ד] (תוכן הערה ד, כמו בספר) (בזה יש תשובה לשאלה הנ"ל: האם יש הבדל בין טבילה בכלי ובין טבילה במים היוצאים מהכלי, בנוסף למה שחילק הב"י בדעת הרא"ש ליישב בין תשובותיו לפסקיו וכנ"ל, ואפשר שהכונה גם למי מעין העוברים בתוך כלי כדלקמן).

סעיף טו (בסוף)

כיצד יש לכלכל את דברי מרן בין סע' ב שרבו הנוטפין על הזוחלין לסע' טו שרבו השאובין על מי מעיין?

בסע' טו כתב השו"ע שבמעייין כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכו והם כשרים אע"פ שהם רבים על המים שהיו בתוכו בתחילה. אבל בסע' ב חשש השו"ע לריבוי הנוטפין. ויש לחלק בין הכשר השאובין בסע' טו, לבין הכשר הנוטפין לטבול בהם בהיותם זוחלים, דודאי מעין כל שהוא שריבו עליו אינו מטהר בזוחלין אפי' לט"ז בס"ק ג המתיר במעייין שזחל בתחילה (כנ"ל). דבר זה מפורש בט"ז ס"ק כו ובש"ך ס"ק מב, שביארו שכוונת השו"ע בסע' טו שהמעין מטהר רק באשבורן.

סעיף נו

ב. שני מקואות באחד כ' שאובים ובשני כ' כשרים וטבלו שנים והשיקום, מה דין הטובלים ומה דין המקואות הנשארים. מה הדין במקרה כזה כאשר יש שני מקואות שבהם כ' כשרים ואחד שבו כ' שאובים.

התשובה לחלק ב' של השאלה, לעיל בסע' נה. שו"ע סע' נו (עפ"י תוספתא): שני מקואות של כ' כ', סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימו, המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו. ט"ז ס"ק עב: כנ"ל בסע' נה.

שאלות כלליות

האם מותר לנקות את מי המקוה על ידי מסנן (פילטר) חשמלי.
(המים נשאבים על ידי צינור לתוך המסנן וחוזרים נקיים למקוה או לאוצר הזריעה).

בשו"ת הר צבי יו"ד סימן קעז דן בצדדים השונים בבעיה זו, ואסר. לדבריו יש לאסור זאת משום זחילה, ואין להתיר משום זחילה שאינה ניכרת, דלא התירו בזה אלא משום דאל"כ אין לך מקוה כשרה דכל קרקע מחלחלת וכולעת מעט מעט, ע"כ. אבל בנידון דידן אין הזחילה ניכרת כי כנגד המים שיוצאים נכנסים המים הנקיים, ובזה לא שייך לומר זחילה שאינה ניכרת.

ואפילו אם בשעת הטבילה יסגרו את החשמל, וישוכו המים והטבילה תהא באשבורן ממש, לא מהני, דהמים שנכנסים לבריכה בכח החשמל שהודלק בידי אדם דינם כשאובים ופסולים לטבילה (מדין הוויתו ע"י אדם, אפי' שלא ע"י כלי). ואין להתיר כדין נתן סאה ונטל סאה אפי' להמתירין ביותר מרובו, דלא התירו אלא משום שכל סאה שאובין שהוא נותן פקע ממנו דין שאובין והיא עצמה ג"כ הוכשרה ע"י זריעה. משא"כ בנ"ד שמים הפסולים נכנסו בשעה שמים הכשרים היו זוחלין ורבו הפוסקים דזוחלין אינם מטהרים את השאובין וכל סאה וסאה הנכנס בפסול לבריכה לא פקע מהם דין פסול שאובין, ויתכן שבשעת סגירת החשמל בשעת הטבילה כבר נתקבצו רוב מים פסולים

ולא יועיל כלל סגירת החשמל להפקיע הפסול מהמים אחרי שרובם פסולים. וסיים: ושומר נפשו ירחק ממכשול איסור כרת שיש בזה.

בשו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן עח, כתב שאף אם נטהר את המקוה בשעת סגירת החשמל אין להתיר מחשש שמא ישכחו לסגור את החשמל. עוד חשש שמא הפילטר והצינורות נחשבים כמעמיד המקוה בדבר המקבל טומאה (שהרי אם יטלו אל הפילטר והצינורות המים יחלו)

בתחומין כב הציע הרב רוזן משאבה למקווה שאושרה עקרונית ע"י הגר"ש וואזנר, אף שכתב שראוי שהמתקן לא יעבוד בשעת הטבילה (דבר זה יובטח באופן אוטומטי שימנע שיכחה). המתקן כולל שלושה חלקים:

1. מעין משאבה השקועה בתוך המים ומושכת אליה את המים שסביבותיה. כלומר, כאשר הטיהור פועל יש בתוך המים תנועות פנימיות, כמין מערבולת קטנה בשולי המקוה בתוך מי הטבילה עצמם.

2. המים שהתנקזו בתוך המקוה ל'משאבה' זו נדחפים לצינור מפולש ויוצאים מצידו השני, והכל בתוך בור הטבילה ובתוך המים. בעת המעבר בצינור זה המים מקבלים קרינת אולטרא-סגול וזהו בעצם החיטוי והטיהור הבקטריולוגי. הקרינה עצמה לא עושה דבר למים, לא מעכבת את מירוצם ולא משנה את צבעם אלא רק ממיתה את החיידקים. כאמור, הכל-הכל מתרחש בתוך המים ותוך כדי מעברם בצינור.

3. המים ממשיכים לתוך מסננת דקה מן הדקה והיא בעצם הניקוי והחיטוי הפיסי, מכל מיני אלמנטים דקיקים של לכלוך כשערו, גרגירים וכד'. מסננת זו (פילטר) יכולה להיחשב, אולי, מעין 'כלי קיבול', אך כאמור הכל משוקע במים ומתרחש ב'מצולות'.

מכאן ואילך נערכו התשובות על-ידי הרב יעקב סבתו

סעיף א

האם מקוה שיש בו מ' סאה אך בגלל בעיות טכניות א"א לטבול בו כגון מפלס נמוך וכו' האם זהו פסול בטבילה או פסול במקוה. הוכח את דבריך

בדבר זה נחלקו הרשב"א והרא"ה. (ש"ז ב"ז ל הרא"ה בבדק הבית, והרשב"א במשמרת הבית שם).

דעת הרא"ה שזהו פסול במקוה עצמו, ואילו דעת הרשב"א היא שזהו פסול בטבילה.

נפקא מינא ממחלוקת זאת היא:

א. אם הוסיפו מים שאובין וע"י כך עלה מפלס המים – לרא"ה פסול ולרשב"א כשר.
ב. אם הניחו כלים בתוך המים בצד המקוה וע"י כך עלה מפלס המים בצד השני – לרא"ה פסול כי הויתו ע"י דבר המקבל טומאה, ואילו לרשב"א כשר הואיל והמקוה כבר היה כשר ואין כאן הוית מקוה.

האחרונים נחלקו בדעת השו"ע בזה. והדבר תלוי כיצד מסבירים את מה שכתב השו"ע בסע' לח שלא יחלקו את המקוה בכלים כדי להעלות את מפלסו, האם זהו משום הויה בטומאה או מטעם אחר (שאובין, או חוסר השקה למים שבין הכלים).

כמו כן יש שדייקו מלשון השו"ע בסע' א שכתב שאם המקוה רחב "כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבת אחת". ומשמע שכשרות המקוה עצמו תלויה במפלס המים כי אם בא להשמיענו דין הטבילה הלא זה כתב בראש הסעיף.

סעיף ב

באר את דין "רבו הנוטפים על הזוחלין" האם הדין הנ"ל הוא דוקא ב"רבו"?

לגבי ביאור הדין ראה בשו"ת סע' טו.

האם דוקא רבו? – כתב הראב"ד הובא בב"י: "לענין אשבורן, אפילו מחצה על מחצה נמי לא בעו [אשבורן], וכן עיקר, דתנן בפרק קמא דמקואות (מ"ז) למעלה מהן מעין שמימיו מועטים שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא שמע מינה". היינו שא"צ רוב אלא די שווה בשווה לענין שיטהר בזוחלין. הראיה – מהמשנה שרק במועטין אינו מטהר בזוחלין. אמנם הש"ך (ס"ק י) העיר שלפניו בבעלי הנפש כתוב להפך ומסקנת הראב"ד לפניו היא שצריך רוב מי מעיין כדי שיטהר בזוחלין. מסכם הש"ך – צ"ע לדינא כי מדובר בפסול דאורייתא. (וראה במהדורת הרה"ג

הרב קאפח זצ"ל עמ' פו, שם מוכח שנוסחת הב"י היא כמו שיש בכתב היד. וראה שם את הציטוט בהערה 15 שיש גם נוסחה נוספת שאחרי הדברים המצוטטים בש"ך כתוב 'עוד יש לפרש' וכותב שם את האפשרות להקל).

סעיף ז

כלים

- א. האם כלי שהמים שבתוכו אינם נפסלים להיחשב לשאובין הינו ג"כ כלי שכשר לטבול בו.
- ב. איזה נקב מכשיר כלי.
- ג. האם הכלי צריך להיות מחובר לקרקע.
- ד. האם זה משנה ממה עשוי הכלי.
- ה. האם יש לחשוש לפסול כלי בבניית בור מקוה.

סעיפים א', ב', וג' התבארו בשו"ת סע' ז. ולגבי סע' ד לפי שיטת הרמב"ם התולה את גודל הנקב בנקב המטהרו א"כ יש חילוק בחומר הכלי: אם עשוי מחרס שיעורו כמוציא זית (הקטן משפופרת הנאד) ואם הוא כלי אבנים שיעורו שפופרת הנאד (כי אין לו טומאה) ואם הוא כלי עץ דעת הב"י ששיעורו שפופרת הנאד ואילו שאר אחרונים סוברים ששיעורו כמוציא רימון (הגדול משפופרת הנאד) שהוא שיעור טהרתו.

האחרונים דנו בעניין בניית מקוה היום שנעשה ע"י יציקה וא"כ לכאורה הוא כעין כלי כיון שיש לו קיום בפני עצמו (להבדיל מאופן שבונים את המקוה ע"י חיבור של אבנים זו לזו שאין להם קיום בפני עצמם שבזה אין מקום לדיון). ומסקנת האחרונים היא שהיות ונעשה בדרך בניין בחיבור לקרקע לא שייך לומר שיש עליו שם כלי אע"פ שהיה יכול להנטל בפני עצמו. אמנם אם אכן יבנו מקוה מיציקה שאינה מחוברת לקרקע (כעין מבנה טרומי) וירצו אח"כ לחברה לקרקע בזה אכן יש לפסול (כל הנ"ל סיכום מתוך שערי מקואות ס"ק לג).

י"ם שעשה שלמה" – מדוע כשר היה לטבול בו, איזה נקב היה בו ומדוע?

התוספות (פסחים קט:): הביאו ירושלמי שהקשה על ים שעשה שלמה שלכאורה המים שבו שאובין וא"כ כיצד הטבילו בתוכו, מתרץ הירושלמי שרגלי השוורים היו נקובים כמוציא רימון. התוס' כתבו שצ"ל שמה שהצריכו כמוציא רימון היינו כדי לבטל את השוורים מתורת כלי שלא יקבלו טומאה אבל כדי לטהר את המים די בשפופרת הנאד ע"פ המשנה פ"ו מ"ה 'ומטבילין בשידה תיבה ומגדל שהן נקובין כשפופרת הנוד'. עוד

כתבו בשם ה"ר יחיאל ששם השוורים הפסיקו בין המעיין למים ולכן צריך שיבוא יותר בשפע. ולכן צריך כמוציא רימון.

הריטב"א (הובא בבדק הבית) הזכיר תירוץ אחר והוא ששם היה לרווחא דמילתא שהרי בלאו הכי לא היו צריכים לנקוב את כל השוורים אלא די בחור אחד. עוד כתב בשם ה"ר אלחנן שהמעיין שהיה נכנס לשוורים שהוא מעין עיטם היה קטן וכל המעיין נכנס בתוך השוורים ונראה כטובל בכלי ולכן צריך כמוציא רימון.

לבסוף הביא הריטב"א את שיטת רבו הרא"ה ששפופרת נאד מטהרת מים שבכלי רק בחיבור למקווה היות ויש דמיון ביניהם ששניהם מטהרים רק באשבורן. אבל כדי לטהר מים שבכלי ממי מעיין צריך חור של מוציא רימון היות וגם אחרי החיבור, המים שבכלי יטהרו רק באשבורן וא"כ אינם מין אחד עם מי המעיין.

"שוקת יהוא", מה היה תפקידה, כיצד היתה, מה דין המים שבה ושיוצאים ממנה?

במשנה (פ"ד מ"ה) "השוקת שבסלע . . . היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתוה שבית שמאי אומרים עד שיפחתו רובה".

פשט המשנה (מתוך הקשר הדברים עם הרישא) משמע שהמציאות בשוקת זו היתה שהמים שממלאים את המקווה עוברים דרך השוקת ולכן צריך לומר מתי אינה פוסלת משום שאובין. אבל ביבמות הביאו משנה זו והביאו אחריה את המשנה של עירוב מקואות ששיעורו בשפופרת הנאד כדי לומר שדעת ב"ש אינה מוסכמת. א"כ משמע מהגמרא ששוקת יהוא היתה מקווה עצמה אלא שלא היה בה כשיעור ולכן היה צריך לערב אותה עם מקווה אחר.

הרא"ש הסיק ע"פ הנ"ל שאכן רק בעירוב מקואות צריך כשפופרת הנאד אבל לעניין פסול שאובין מספיק אפילו נקב כל שהוא אם הוא בתחתית הכלי. ויוצא א"כ לשיטת הרא"ש שאכן שוקת יהוא היתה מקווה קטנה.

אולם הרמב"ם הצריך גם לעניין שאובין חור של שפופרת הנאד, ולשיטתו כתב הב"י שצ"ל שהיו שתי שוקת יהוא אחת שהעבירה מים למקווה ואחת שהיתה מקווה בעצמה או שנאמר שהיתה אחת שהעבירה מים וכמשמע פשט המשנה, ובגמרא ביבמות הביאו את משנת עירוב מקואות רק לעניין ביאור השיעור של שפופרת הנאד.

חנות כלים הנמצאת בקומה השניה של קניון, ורוצים בעליה ליצור מקוה כלים בצמוד לחנות, האם אפשרי ובאילו תנאים?

נראה שכוונת השאלה לדברי הרמ"א בסעיף ז "מותר לעשותו (למקוה) על הגג, ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חבור אבנים הרבה לא מקרי כלי".

מקור דברי הרמ"א הם בתשובת הרשב"א סי' תת: "אין הפרש בין שנעשה על הגג בין שנעשה על גבי קרקע. וכל שנעשה בבנין ואינו בכלים כשר. אם היה כלי אבן אחת חקוקה בכל מקום פסול. והוא שחקקו ולבסוף קבעו משום דהוה ליה כלים. ואין טובלין בכלים דמעיין ובור כתיב. ואם אינו כלי אבן אחת אלא שנעשה בית כנוס מים בבנין אבנים כשר. ובית הטבילה שהיא בחול בבית המקדש בגג היה. דתנן ביומא (דף ל') בפרק אמר להם הממונה חמש טבילות ועשרה קדושין וכו'. ועוד תנן לשכת הפרוה שם היו מולחין את עורות הקדשים. ועל גגה בית הטבילה לכהן גדול ביום הכפורים".

העולה מהנ"ל הוא שיש להקפיד לעשותו בחיבור אבנים ולא להביא יציקה מוכנה של מקוה. ובאג"מ (ח"ב סי' צח) דייק מלשון הרמ"א שאפילו אם כל כותל יצוק בשלמות גם אסור אלא צריך דווקא שכל כותל בנוי מכמה אבנים.

כמובן שיצטרכו לדאוג לכך שתהיה אפשרות למי הגשמים להכנס לאוצרות ללא מעבר דרך כלים והוא פשוט ככל דין מקוה.

סעיפים ז-ח

משנה פרק ב' במקוואות: "השוקת שבסלע וכו' ואינה פוסלת את המקוה, היתה כלי חיברה בסיד וכו', ופוסלת את המקוה וכו', וכמה יהיה בנקב כשפ"ה א"ר יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא וכו'". תוספתא מקוואות פ"ד: "קסטיליון וכו' הכשירוהו אפילו נקוב כמחט וכו' בד"א מן הצד וכו', פקקו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקוה. בסיד ובגפסים פוסל את המקוה. על הארץ וע"ג סיד וגפסים או שמירתו בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה.

נחלקו הרא"ש והרמב"ם בביאור המשנה והתוספתא, מנה לפחות חמישה חילוקים ביניהם.

באילו מקרים גם לדעת הרמב"ם יצטרכו כשפ"ה.

הגר"א (ס"ק ל) מנה עשרה הבדלים בין הרמב"ם לרא"ש בסוגיא זו.

באופן כללי המחלוקת ביניהם היא האם הסתימה של הכלי גורעת או אדרבא היא גורמת את ההיתר.

לדעת הרא"ש הסתימה גורעת, היינו ללא הסתימה כל עוד הכלי נקוב אין דינו ככלי ולכן כשר לטבול בו ואילו אם סתם יש לדון לפי אופי הסתימה האם חוזר להיות כלי.

לדעת הרמב"ם כלי נקוב אין לטבול בו עד שיעשה בו מעשה בניין ולכן לשיטתו הסתימה תפקידה לעשות מעשה בניין, א"כ לשיטתו הסתימה גורמת את ההיתר.

להלן נקודות המחלוקת:

א.ב. גודל הנקב – לרא"ש בתחתית כל שהוא ומן הצד שפופרת הנאד. לרמב"ם די בנקב המטהר מטומאה, ויש מקרים בהם צריך שפופרת הנאד (יבואר לקמן בשאלה ב') – הגר"א מנה דין זה כשלושה חילוקים. (א. למטה בחרס ב. למטה בשוקת ג. מן הצד)

ג. לא סתם את הנקב – לרא"ש מותר לטבול בו ולרמב"ם אסור עד שיקבענו בארץ.

ד. סתם בסיד וגפסיס לרא"ש חוזר להיות כלי ואילו לרמב"ם אינו כלי ואינו בניין.

ה. הרא"ש גורס ככתוב בשאלה "או שמרחו בטיט מן הצדדים" ואילו הרמב"ם גורס "ומרחו" ולשיטתו אם גרר על הארץ וגם מרח מהצדדים אז נחשב כבניין.

(לא הובאו כאן כל החילוקים בגר"א כי יש חילוקים שאפשר לכולם בחילוק אחד (הכוונה לחילוק באות ד)).

המקרים שבהם לדעת הרמב"ם יצרכו שפופרת הנאד – הב"י מנה ג' אפשרויות מתי לפי הרמב"ם צריך שפופרת הנאד:

1. בכלי אבן 2. כלי המחובר לסלע 3. כאשר נוקב את הכלי לאחר חיבורו לקרקע.

"מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג שפה כל שהוא
כשר חוצה לה וכו'"
מה המחלוקת בב"י, בביאור משנה זו, והאם ע"פ הנ"ל אפשר
להכשיר מים ממקורות המים שלנו המובלים דרך צינורות
המחוברים אליהם.

הב"י טען שיש מחלוקת בין הראשונים מהו "העבירו על גבי שפה כל שהוא". לשיטתו דעת הר"ש והרשב"א שכוונת משפט זה היא לומר שהמעין יצא בצד השני של הכלי ולא נשאר בתוך הכלי. לפי פירוש זה מתקבלת קולא גדולה בהבאת מים ממעינות. אפילו אם יש כלי המווסת את זרימת המים כל שהמים יוצאים מהכלי וממשיכים לזרום – כל המים נחשבים מי מעין ואפשר לטבול בהם.

לדעת הרמב"ם והרא"ש "העבירו" וכו' הכוונה שהמעין גולש מצדי הכלי על שפת הכלי וכך נוצר מצב שלא כל המים עוברים בתוך הכלי. אותם מים העוברים בצד, מטהרים את המים העוברים בתוך הכלי. לפי פירוש זה אין להקל בכלי המווסת מים ממקור המים היות ובד"כ המציאות היא שכל המים עוברים בתוך הכלי.

אמנם המהר"י טיטצאק חלק על הב"י וטען שאין מי בראשונים המפרש שהעבירו וכו' כוונתו שהמים עברו לצד השני אלא כולם סוברים שהכוונה היא שהמים עברו על צדי הכלי.

לשיטתו אין כלל על מי לסמוך, אם כל המים עוברים בתוך הכלי ואין מי שמכשיר באופן זה.

יש להעיר שויכוח זה הובא גם בשו"ת אבקת רוכל ושם מבואר שדיון זה היה מעשי מאוד ביחס לדין המים המובאים אל העיר דרך כלים המווסתים את זרימת המים. שם עולה שמרן הב"י שאל את מהר"י טיטצאק האם יש על מי לסמוך בדין זה ותשובת המהר"י"ט היתה שאין מי שמיקל בזה. נראה מהתשובה שם שהב"י לא חזר להתווכח בזה עם המהר"י"ט, אע"פ שבב"י כתב "ואני על משמתי אעמודה" וכו'. כבר העיר הברכי יוסף כאן שנראה שלבסוף גם מרן הודה לדברי המהר"י"ט. כמו כן נראה שגם האחרונים הבאים אחריהם צידדו בפירוש המהר"י"ט.

סעיפים ח-ט

האם במקרים הבאים הטבילה כשרה :
מטביל כלי בתוך כלי מקוה.
עירב כלי עם מקוה ע"י פירצה בכלי כשפ"ה.

1. לגבי שאלה 1 ראה בשו"ת סע' ט.

2. מקור דין זה הוא המשנה פרק ו מ"ה "השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד". מבואר במשנה שאפשר להטביל בתוך כלים אלו ע"י נקב שפופרת נאד המחברם אל המקווה. החידוש בדין זה הוא שאפילו אם חלק הכלי בולט מעל פני המקווה, מ"מ כל שיש חיבור מצדו של

הכלי אל המקווה נחשב תוך הכלי כמקווה ואין כאן פסול טבילה בכלים. אמנם גם באופן זה יש את אותם מגבלות שכתבו הראשונים לגבי טבילה בתוך כלי. היינו שצריך שהכלי לא יהיה מחובר לקרקע לשיטת הר"ש וכן שלא יהיה בצד המקווה אלא יהיה מוקף במים לשיטת הרא"ש.

סעיף י

מעין שזורם לתוך בריכה ריקנית מה דין המים שבתוכה?

במשנה (פ"ה מ"א) "העבירו (למעין) על גבי בריכה והפסיקו הרי הוא כמקווה, חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים".

הטור כתב דין זה בלשון זאת: "מעין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקיים ועומדין יש לה כל דין מעין ואם הפסיק ראש הקילוח חזר להיות לה דין מקוה שאינה מטהרת אלא במ' סאה ובאשבורן" משמע מדבריו שהבריכה מלאה במים ולכן לאחר ההפסקה דינו כמקווה אבל אם היתה הבריכה ריקנית יתכן ועדיין דין מעין עליה אף שהפסיקו. כתב הב"י שכן משמע לו אף מפירוש הרא"ש והר"ש (אמנם בחזו"א (תנינא סי' ב ס"ק יד) כתב שמהר"ש משמע שהבריכה ריקנית עיי"ש).

אמנם הרמב"ם בפירוש המשנה פירש שמדובר בבריכה ריקנית וגם הראב"ד והרשב"א כך פירשו וסוברים שמאחר והפסיקו מטהר רק באשבורן.

להלכה נראה שפסק החזו"א שם להחמיר בזה. (אף שלשון השו"ע היא כלשון הטור).

סעיף יב

מעין שהמשיכו למקום אחר ע"י כלים מה דינו?

במשנה (פ"ה מ"ב) "העבירו (למעין) על גבי כלים או על גבי ספסל, ר' יהודה אומר הרי הוא כמו שהיה ר' יוסי אומר הרי הוא כמקווה ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל". הלכה כר' יוסי שהמעין מאבד מכוחו ונהיה כמקווה. הראשונים העמידו משנה זו באופן שאין בעיית שאובין – הר"ש העמיד בכלים נקובים והרמב"ם הרא"ש העמידו כשהעבירו מאחורי הכלים.

כתב התו"ט (הביאו הש"ך) שצ"ל שמדובר באופן שהמים היו עוברים גם בלא הכלים כי אל"כ יש כאן בעייה של הויה ע"י טומאה. אמנם העיר הש"ך שבסעי' מט דעת הרא"ש שאם ממשיך ממעין או ממקווה אין בעיית המשכה ע"י מקבל טומאה. אמנם לדעת הרשב"א שם שמחמיר גם בממשיך ממעין או מקווה אם ממשיך ע"י מקבל טומאה, ע"כ צריך לומר כהעמדת התו"ט.

עוד כתבו הט"ז והש"ך שצ"ל שכל המים עוברים על הכלים שאל"כ אלא מקצת עוברים מחוץ להם הרי שכולו כדין מעיין כמבואר בסע' ח.

סעיף טו

מהם ההבדלים בין פסול ג' לוגין שאובין לבין פסול מראה.

- א. מים שאובים פוסלים מקווה חסר ואילו מראה פוסל רק מקווה שלם. (סע' טו וכט)
- ב. שאובים צריך ג' לוגין ואילו פסול מראה אין לו שיעור אלא תלוי במראה של המקווה.
- ג. שאובים פוסלים רק במים ואילו פסול מראה פוסל דוקא שלא במים.
- ד. שאובים נכשרים ע"י השקה ואילו פסול מראה אינו נותר ע"י השקה אלא ע"י השקה למעיין.

מהם הצדדים להכשיר ולפסול מקוה ע"ג מקוה.

ראה בשו"ת סוף הסימן לגבי תיקון מקווה חב"ד שהוא מקווה על גבי מקווה ומה רצו להרויח בכך.

אמנם יש שעירערו (ע"פ סברת שו"ת דברי חיים) שיש כאן חיבור ע"י קטפרס שאינו חיבור, אמנם באג"מ (ח"ג סי' סה) כתב שחשש זה שייך רק כשיש ממש צינור שמחבר בין שתי המקואות ולא כאשר יש רק רצפה עם חור שאז נחשב הכל כמקווה אחד (עם חציצה באמצעו).

קי"ל שניצוק וקטפרס אינו חיבור וא"כ אמאי אפשר לטבול בנהר.

מקושיה זו אכן הוכיח הריב"ש (ס' רצב הובא בגר"א) שמעיין מטהר בכל שהוא גם אם כי אם לא כן איך יצטרפו מ' סאה הלא חיבורם הוא ע"י קטפרס.

אמנם לשיטת השו"ע שלאדם גם במעיין צריך מ' סאה, ע"כ לומר שהיות והתורה התירה לטבול במעיין וצורת מעיין היא ע"י זחילה והתורה התירה זוחלין במעיין א"כ התורה לא הקפידה על קטפרס במעיין. (והיינו שהתר זוחלין הוא גופה היתר הקטפרס).

סעיף כ

האם מקוה זוחל הוא פסול בטבילה או במים, הוכח?

במשנה (פ"ג מ"ג) "בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין". הסבירו הראשונים שמדובר באמה של גשמים.

ולכאורה יוצא ממשנה זו שאין מי הגשמים הזוחלים מטהרים את השאובים (וא"כ הוא פסול במים) ולכן צריך שיצאו כל השאובים מהבור. אבל הש"ך כתב שמדובר שאין באמה מ"ס ולכן אינה מטהרת את השאובים, אבל אם היתה מ' סאה היתה מטהרת אע"פ שזוחלת ומשמע שזחילה היא פסול בטבילה ולא במים (כך באר את הסברא בזה בשו"ת אג"מ המובא לקמן). הש"ך ציין לעיין בסע' ס' ששם מדובר על ג' גממיות שרק באמצעות יש מ"ס ושטף של גשמים עובר ביניהם. פסק שם הרמב"ם והביאו השו"ע שאין כאן עירוב מקוואות כי אין הנזחלין מערבים אא"כ עמדו. משמע מלשון הרמב"ם שיש פסול עקרוני במים זוחלים. ואפילו היה בהם מ"ס לא מועיל. לפ"ז כוונת הש"ך לשיטה החולקת על דבריו ואולי אף חוזר בו מדבריו, כך באר בשו"ת מהרם שיק סי' קצח. אבל האג"מ סי' קיב כתב שאין לומר שברמז בעלמא חזר הש"ך מדבריו הראשונים ולכן באר שכוונת הש"ך היא לומר ששם הדין שונה היות ושם מדובר בחיבור מקוואות ואילו כאן מדובר בטיהור שאובים. ולענין חיבור מקוואות יש חסרון אם באים בקטפרס שאין חיבור ביניהם אבל לענין שאובים מטהר בכל מגע ביניהם (עכ"פ במיעוטו שאוב) אפילו שהיה בזחילה. והיינו הדין של המשנה פ"ו מ"ח "היה בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה". שמשמע שנטהרים השאובים אע"פ שהם זוחלים מיד.

הנ"מ במחלוקת זו היא האם כאשר עושים זריעה יש לחשוש למה שהמים זוחלים ויוצאים מיד עם כניסת השאובים דהיינו האם יש זריעה בזוחלים. האג"מ סובר שאין חשש בזה, אבל החזו"א חשש לכך ולכן הצריך שיעשו את מקום כניסת השאובים נמוך ממקום יציאת המים וכך ניתן לומר שהשאובים מטהרים באשבורן.

סעיף כב

האם ג' לוגין מים רק פוסלין את המקוה או הופכים את כל מי המקוה לשאובין. הוכח!

הרמב"ן והר"ן בחולין דנו בשאלה זו וקישרו זאת גם לדין חתיכה נעשית נבלה. מסקנת הרמב"ן היא שזו מחלוקת תנאים במשנה פ"ג מ"א במקוואות בין ר' יהושע הסובר שהמים נשארו כשרים ולכן די שיצאו מקצת מים מהמקוה ואנו תולין שמימלא נחסר גם מהג' לוגין, לבין חכמים הסוברים שכל המים נפסלו ולכן כדי להכשיר מקוה כזה צריך שיצא מילואו ועוד.

הר"ן נראה שהסכים עם הרמב"ן ביסוד הדברים שאם צריך מילואו ועוד זה מוכיח שכל המים נפסלו לשיטת חכמים. אלא שטוען זהו דין מיוחד למקווה ואינו מוכיח על שאר איסורים.

אמנם הראב"ד פירש שמילואו ועוד אינו מועיל כאשר המקווה כולו שאוב, כי טוען שכאשר יוצאים המים, יוצאים עמהם גם מהמים החדשים. לכן כותב שבכולו שאוב צריך לחשב את היחס בין כמות המים הכשרים והפסולים ולפי אותו יחס נחשב כמה יצאו מן הפסולים. מוכח משיטת הראב"ד שיש לחלק בין כולו שאוב לבין נפסל בג' לוגין. הרמ"א סע' כב הביא את שיטת הראב"ד להלכה, וא"כ נראה שרמ"א קיבל את העקרון של הראב"ד שג' לוגין אינם פוסלים את כל המקוה. הט"ז דייק בדעת הרמב"ם שיש חילוק בין אם היו במקוה כ' סאה שאז אם נופלים ג' לוגין נחשב כולו שאוב, לבין היו יותר מכ' סאה שאז נחשב שרק הג' לוגין פסולים.

סעיף כה

מהם ההבדלים בין פסול ג' לוגין שאובין לבין פסול מראה.

- א. ג' לוגין פוסלים במים ואילו פסול מראה אינו פוסל במים (אפילו עם צבע) אלא רק ביין או מוהל או מי פירות אחרים בעלי צבע.
- ב. שינוי מראה פוסל גם מקוה שלם ואילו ג' לוגין פוסל רק מקווה חסר.
- ג. מעיין מכשיר שינוי מראה אפילו לא חזר למראיתו ואילו בשאובין אמנם המעיין מכשירם אבל אם הם הרוב מטהר רק באשבורן (סע' יא וסע' כח).
- ד. פסול מראה אינו תלוי בכמות קבועה אלא לפי העניין אם שינה המראה או לא ואילו פסול שאובין פוסל בג' לוגין.
- ה. פסול מראה חוזר להכשרו מיד כשחוזר למראה מים, ואילו פסול שאובים נכשר רק ע"י שיצא מילואו ועוד (סע' כא כה).
- ו. בפסול שאובים צריך לצרף את הג' לוגין לפי הכללים שהתבארו בסע' טו ואילו בפסול מראה לא משנה כיצד נפלו המי פירות אלא בכל אופן ששינוי את המראה פסלו.

מי מקווה שנתערכו מחמת חלודה מהצינורות או מהרדיאטור, האם נפסלו.

במשנה (פ"ז מ"ג) "הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושנו את מראיו כשר ר' יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בשלשה לוגין ואינן פוסלין אותו בשנוי מראה".

וכתב על זה הראב"ד (הובא בב"י) למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראיו אבל אם שרה בו סמנין או אוכלין ונשתנו מראיו כשר שהרי הדיח בו סלי זיתים וענבים אינם פוסלים בשינוי מראה מפני שאין בהן מגוף הדבר המשנה את מראיו וכן מי הצבע אין בהם כי אם שריית סמנין בלבד ופוסלים בג' לוגין משום דמיא דציבעא מיקרי.

וכן נפסק בשו"ע.

על פי זה נראה שגם בחלודה דינה כמי צבע שהרי החלודה ששינתה את צבע המים דומה לסמנים שאין כאן גוף הדבר שמשנה את המקווה אלא רק צבעו.

סעיף כט

אם נפל יין למקוה חסר, ושינה את מראהו, ואח"כ חזר למראהו הראשון, האם היין מצטרף להשלים את שיעור המקווה, ומה הדין כששינה מראהו ונפלו ג' לוגין מים שאובין, האם פסלו את המקוה ומדוע.

ז"ל הב"י סע' כט "תניא בתוספתא (פ"ה ה"ח) מקוה שאין בו מים ארבעים סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו אינו נפסל בג' לוגין ולא עוד אלא אפילו חזרו מימיו לכמות שהיו כשר וכתבה הראב"ד בפרק ז' מהלכות מקואות (הי"א) וכתב עליה פירוש כיון שחזר למראה יין הרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בג' לוגין מים נפקא מינה שאם חזרו למראה מים כשר ולא עוד אלא שהיין עולה לו לארבעים סאה מתוך שהמים שחזרו יין מטהרין אף היין שנפל בהם מטהר שזה מושך את זה וזה מושך את זה כך נראה לי ולפי שהיתה בחידוש כתבתיה ופירשתיה עכ"ל אבל ר"ש (פ"ז מ"ד) פירש ולא עוד אלא אפילו חזר אחר כך למראיו כשר להקוות עליו ע"כ. נראה מדבריו דבשהקוה עליו להשלימו לארבעים סאה מים הוא דכשר אבל היין אינו מעלה אותו כדעת הראב"ד ז"ל. וגם הרמב"ם נראה שלא היה מפרש כפירוש הראב"ד דאם כן לא הוה שתיק מיניה"

היוצא מזה בנידון השאלה – הג' לוגין לא פסלו כמפורש בתוספתא, ולגבי צירוף היין הוא מחלוקת בין הראב"ד לבין משמעות הר"ש והרמב"ם.

הרמ"א כתב בסע' כט "מקוה חסר שנפל שם יין ונשתנו מראהו ונפל שם ג' לוגין מים שאובין, אינן פוסלין וכשחזרו והשלים המקוה במים כשרים וחזרה למראה מים, כשרה". כתב הש"ך נראה מדברי הרב כשיטת הר"ש והרמב"ם.

סעיף ל

מי המקוה

עיירה מרוחקת ממקום מעיין סובלת מבצורת קשה ולכן אין לה אפשרות להשיג ארבעים סאה מי גשמים, אך עומדות בפניה ג' אפשרויות:

- א. הובלת שלג במשאית.
 - ב. המשכה של ארבעים סאה מים שאובין.
 - ג. לאגור לאוצר את המים היוצאים מצינורות המזגנים.
- חוה דעתך מהן הבעיות בכל אחת מהאפשרויות הנ"ל וההלכה בהן ובאיזו מהן היית בוחר כמו"צ.

לגבי שלג והמשכה של שאובין ראה בשו"ת סע' ל ומד. ולעניין מי מזגנים יש לדון בכמה צדדים:

א. היות ומי המזגן הם עיבוי של אדי מים הנמצאים באויר, א"כ יש לדון על מקור אדי מים אלו. החשש הוא מאותם אדי מים הבאים ממים שאובים שהיו בתוך כלים (ובפרט שהיום לפי מערכת המים בבתיים כל המים הבאים מהברזים בבית נחשבים לשאובים). אמנם יש מקום לטהר גם אדי מים אלו כי יתכן ודומה למים שהפכו לקרח והיינו שכשם שמים שהפכו לקרח טהרו בשינוי מצב הצבירה ואנו אומרים עליהם פנים חדשות באו לכאן ה"ה שיש לומר כך לגבי מים שהפכו לאדי מים.

ב. לפני שהמים עוברים לצינור הניקוז הם נקווים בתחתית המזגן (לפחות כך הוא בחלק מהמזגנים) ומשם יוצאים לצינור וא"כ לכאורה הם שאובים.

ג. הצינורות הנמשכים מן המזגן יש בהם בהרבה מקרים מקומות שבהם הצינור נמשך בכיפוף ובאותו מקום נחשב כבית קיבול וא"כ המים היוצאים מהם שאובים.

ד. היות וצינור המזגן הוא מפלסטיק א"כ שייך כאן הדיון לגבי קבלת הטומאה של הפלסטיק ולפי מי שמחמיר בזה גם כאן יש חשש של הויתו בטומאה.

מכל הנ"ל נראה שאין אפשרות להשתמש במי צינורות אלו למקווה.

ולכן נראה שהעצה הטובה ביותר היא עשיית המקוה ע"י שלג, והיא עצה שנעשתה גם בפועל. אמנם יש מחמירים לחוש לדעת הר"ה שגם בשלג שייך דין שאוב ולכן אמרו להביאו בכלים מנוקבים וגם שיבוא למקווה ע"י המשכה וראה בשו"ת את דברי החזו"א.

מי מעיין ונהר

א. מה הטעם שאינם נפסלים בזחילה.

ב. הרי קי"ל שניצוק וקטפרס אינו חיבור ומדוע בנהר אין בעיה כזו.

א. כתוב בתורה (ויקרא יא לו) "אך מעיין ובור מקווה מים יהיה טהור" ודרשו בספרא "אי מה מעיין מטהר בזוחלים אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל "אך מעיין" המעיין מטהר בזוחלים, והמקוה באשבורן". ומבואר מהספרא שזה שמעיין מטהר בזוחלין הוא דין פשוט ואינו צריך לימוד ומה שצריך לימוד הוא למעט מקווה שלא יטהר בזוחלין. והטעם הוא כי מעיין בטבע הוא זוחל ואם התורה התירה לטבול במעיין מן הסתם התירה בו כמו שהוא. ולשון המרדכי המובא בב"י – מעיין מטהר בכל עניין שהוא נקרא מעיין בכל עניין בין בזוחלין בין באשבורן אבל מקווה אינו מקווה אלא באשבורן כדכתיב יקו המים אל מקום אחד.

ב. כתב הב"י סוף הסימן בשם המרדכי "ראבי"ה הקשה היאך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתו וי"ל דהא דאמרינן קטפרס אינו חיבור היינו לטבול למעלה מן הקטפרס אבל למטה שפיר דמי כדאמרינן פרק אין דורשין (חגיגה יט.) ג' גממיות בנחל התחתונה והעליונה של כ' סאין ואמצעית של מ' סאין וחרדלית של גשמים עוברת ביניהם וכו' ומשמע התם דבין רבי מאיר בין רבי יהודה מודים דטובלין בתחתונה אבל בעליונה פליגי וטעמא משום דסוף המים לרדת". והיינו שלפי הראבי"ה אפשר לטבול במעיין רק במקום שממנו ולמעלה יש מ"ס כדי שנוכל לצרף את המים למ"ס. אבל הב"י דחה תירוץ זה היות ואנו פוסקים במקרה של ג' גממיות כחכמים שאין טובלים אף לא בתחתונה אלא רק באמצעית. וא"כ קטפרס אינו מחבר גם למטה. ולכן תירץ הב"י שצ"ל שאכן מותר לטבול רק במקום שאינו מדרון ושיש בו בפני עצמו מ"ס ועוד כתב הב"י שאפילו אם הוא משופע קצת אינו נקרא קטפרס אלא א"כ משופע הרבה.

אמנם הב"י בתחילת הסימן כתב "ומשמע שאם המים משוכים כגון מעיין שהוא זוחל ואין בשום מקום ממנו מ' סאה אבל כשתצרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה טובלין בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו" וכתב הד"מ (ס"ק ו) שזה סותר מה שכתב הב"י בסוף הסימן אמנם כתב שאפשר לומר שכוונת הב"י שהמים מצטרפים רק במקום שאינו משופע.

העולה מתוך דברי הב"י לדינא הוא שא"א לטבול בנהר (אפילו כשרבו זוחלין) בכל מקום שהוא אלא דווקא במקום שאינו משופע.

סעיף לו

האם כיפוף בצינור (זוית) פוסל את הצינור?

בתוספתא (פ"ה ה"ד) "מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של עץ ושל עצם ושל כלי זכוכית ומניח ידיו התחתון עד שתתמלא מים ומושכן והשיקן אפילו כבשעורה ודיו ואם נכפף הסלון כל שהוא פסול".

מכאן הוכיח הראב"ד בהשגות (פ"ח ה"ז) שכל שיש לו בית קיבול אף שלא נעשה לקיבול פוסל את המקוה אע"פ שהכלי אינו מקבל טומאה. אבל הרמב"ם בפירושו המשנה (פ"ד מ"ג) כתב שכל שלא נעשה לקבלה אינו פוסל את המקוה. והוכיח כן מהמשנה שם שאמרה "סלון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה". כתב הב"י שהרמב"ם יפרש את התוספתא בכיפוף שנעשה לקבלה.

אמנם נראה שגם לפי הראב"ד היינו דוקא בכיפוף שעל ידו נוצר בית קיבול אבל אם הוא כיפוף שכל מטרתו לווסת את זרימת המים לצד אחר נראה שאין כאן בית מיחוש שהרי אין כאן בית קיבול. (אמנם ראה בספר שערי מקואות בחלק בניין המקואות סי' ה' שהביא כמה פוסקים המחמירים אף בכיפוף בעלמא ותמה על דבריהם אמנם למעשה כתב שם שיש לחוש לדבריהם).

סעיף לט

האם מי המקוה חייבים להיווצר על ידי שמים.

ז"ל הספרא שמיני "אילו אמר מקוה מים יהיה טהור יכול אפילו מילא בכתפו ועשה מקוה בתחילה יהיה טהור תלמוד לומר מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים".

וראה בשו"ת סע' ג' מחלוקת הראשונים האם זו דרשה גמורה או אסמכתא בעלמא.

מושג זה של ב"ידי שמים" מתפרש לשני סוגים של פסול: א. שאובים ב. בידי אדם.

לשיטת הרא"ש (מובא בשו"ת סע' לט) לשני פסולים אלו אותם גדרים היינו שניהם פוסלים בג' לוגין וההבדל ביניהם הוא שאובים הוא ע"י כלים ואילו בידי אדם הוא כל שהמים באו ישירות למקוה מגוף אדם גם שלא ע"י כלים.

אבל שיטת הראב"ד היא שפסול שאובים פוסל בג' לוגים ואילו פסול בידי אדם פוסל רק ברוב המקוה. (אם פסול זה הוא דאורייתא לשיטת הראב"ד – יש בזה חילופי גירסאות. לפי המובא בר"ן (הובא בב"י סע' ג') סובר הראב"ד שהוא דאורייתא, אבל ראה שם בהערה לו שלפי הגירסא בהוצאת הרה"ג הרב קאפח זצ"ל נראה שהראב"ד רק הזכיר שיטה זו אבל הוא עצמו סובר שהוא דרבנן).

סעיף לט

המים שעל הגג נעצרים בשסתום, שהסרתו מזרימה את המים לבורות ההשקה למיניהם, האם יש בעיה בכך שהמים עומדים ע"ג שסתום.

הבעייה בדבר זה היא שכדי שהמים יוכלו לבא אל האוצרות צריך שאדם יסיר את הפקק ולכן יש כאן חשש של הויתו בידי אדם.

אמנם כאן ההויה נוצרת ע"י הסרת מונע ולא על ידי דחיפה בידים של המים ובכגון זה נחלקן האחרונים.

כתב החת"ס (סי' ריד) "ומה שאדם מסיר הברזא אינו מקרי הוי' ע"י אדם דאינו רק מסיר המונע והמים נמשכים מאליהם" ומשמע שסברתו היא שמאחר שהאיסור תלוי במושג "הויה" ממילא רק מעשה בידיים נחשב הויה ולא הסרת מונע.

אמנם בשו"ת רב פעלים פקפק על דברי החת"ס וטען שהיות ופוסקים (בסע' נ') כשיטת הר"ש שאסור למנוע זחילה ע"י דבר המקבל טומאה כי נחשב הויה ע"י טומאה ה"ה שהסרת מניעה נחשב הויה ע"י אדם.

סעיף מד

מה הטעמים שמים שאובין שהומשכו כשרים ומה נפ"ק בין הטעמים.

כתב המרדכי (הובא בב"י) בשם הרא"ם "שמעתי הלכה למשה מסיני הוא לא שנה המשכה על גבי קרקע או על ראויות להבליע בקרקע ואז המים נתבטלו אגב קרקע וכשזוחלת לגומא נעשית כאלו באו מתמצית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובין אבל המשיכה ע"ג רצפת אבנים או נסרים שאינם ראויים להבליע הוי כמו שמונחים בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו שהרי אינו יכול לדונם כאילו באו מתמצית (קודם) [מקום] שהמשיכה עליו שהרי אינם ראויים לבלוע לה תמצית". מבואר מדברי המרדכי שטעם המשכה הוא שעל ידי שהמים נמשכים על הקרקע נתבטלו אגב קרקע ונחשבים שבאו מתמצית הקרקע. ומזה הוליד שצריך שתהיה המשכה על גבי קרקע שיכולה לבלוע.

אבל הרמב"ם כתב שאפשר להמשיך גם על גבי סילון (אע"פ שאינו בולע) וא"כ מוכח שסבר שטעם המשכה הוא טעם אחר. ונראה לומר שסובר שטעם המשכה הוא ביטול המציאות של מים שאובין והיינו שכאשר שופכים מים על גבי קרקע כביכול חוזרים למה שהיו תחילה מי גשמים הנגררים על הקרקע. וכיון שעושה כן לפני שנכנסים אל המקווה א"כ המים שנכנסים אל המקווה חזרו להיות מי גשמים לפני שמקווה אותם. והנפ"ק מבוארת והיא האם אפשר להמשיך על גבי דבר שאינו בולע.

ה. היכן יש למקם את פתח ההשקה והזריעה.

את פתח ההשקה צריך למקם באופן שכל הזמן יהיה מתחת לפני המים שהרי נוהגים להחמיר שכל משך הטבילה יהיו המים מושקים. והיות ורגילים לעשות את עומק המים

בשיעור 120 ס"מ או קצת יותר הרי שצריך לעשות את פתח ההשקה נמוך מגובה המים בכמה סנטימטרים באופן שגם כאשר המים יזוזו לצדדים מחמת גוף הטובלים עדיין ישאר פתח ההשקה בתוך המים. כמו כן אין לעשותו נמוך מדי: א. כי ככל שהפתח גבוה יותר כן הסיכוי לתחלופה של כל מי האוצר עם מי המקווה נמוך יותר (בעיית נתן סאה ונטל סאה) ב. כדי שאפשר יהיה להבחין במראית העין אם הפתח סגור או פתוח ובכך למנוע תקלה שישכחו לפתחו לפני הטבילה.

את פתח הזריעה יש למקם מעל לגובה המים:

א. כדי שיוכלו למלאות את המקווה עד הגובה הרצוי

ב. כדי למנוע את בעיית זיהום המים הקיימת בהשקה (כי בהשקה יש מגע תמידי בין המים שנגעו בגוף הטובלים לבין מי ההשקה).

סעיף מח

האם אפשר לעשות בתחתית המקווה חור ולסגרו עם פקק כדי להקל על הוצאת המים.

ראה בשו"ת לעניין סתימה בדבר המקבל טומאה. ולעניין פקק גומי נחלקו האחרונים אם נחשב מקל טומאה. דעת המהרש"ם (ח"א סי' ב) שנחשב מקבל טומאה כי הוא בכלל כלים העשויים מקנים או עלים שנחשבים ככלי עצים. אבל החזו"א הקל בגומי כי אינו מין עץ אע"פ שיוצא מן העץ.

ובמנחת יצחק החמיר בגומי ולכן למעשה אין למנוע זחילה ע"י פקק גומי, ועוד חששו בזה לזחילה שאינה נכרת (כי קשה לסתום לחלוטין ע"י פקק כזה).

היכן לדעתך צריך למקם תעלות המשכה במקוה.

מעיקר הדין אין צורך לתעלת המשכה אם המקוה מושק למי גשמים או אם המים נזרעים במי גשמים. אלא שלמעשה כדי לצאת כל חשש של פסול הוייתו בטומאה או שאובים נוהגים לעשות כמה המשכות:

א. לפני כניסת מי הגשמים אל הבורות (בור הזריעה וההשקה) לאחר שירדו מהגג ע"י הצינור המיועד לכך.

ב. לפני כניסת מי העיר אל בור הזריעה ממשיכים את המים.

סעיף מח

האם מותר בתוך מקוה לקבוע מעקה ע"י ברגים בדפנות המקוה, באר את החשש ואת הדין.

החשש הוא במקרה והברגים עוברים מעבר לעבר ועושים נקב נמצא שהם מעמידים את המים מלזחול וא"כ מעמיד בדבר המקבל טומאה.

חשש נוסף הוא שהברגים יגרמו לסדקים ותוצר זחילה.

מחמת חששות אלו יש שקובעים את הברגים רק למעלה ממקום המים. אמנם בדיעבד שכבר קבעו את הבורג וא"א להוציאו יש להקל ולומר שהבורג אינו מקבל טומאה היות והוא נעשה מתחילה על דעת לקובעו בקרקע (ראה בשו"ת סע' מח דברי הדג"מ וכן סי' קצח סע' לא בשו"ת לגבי נסרים). (כל הנ"ל מתוך הספר שערי מקואות)

סעיף מח

האם אפשר להביא מים מאוצר הגשמים לבור ההשקה ע"י הכנסת צינור פלסטיק (כצינור מניקוז של מזגנים) כשקצה אחד באוצר ובקצה השני שואף אדם את האויר ועי"כ נשאבים המים מהאוצר לבור.

האחרונים נחלקו לגבי הוייה ע"י אדם, במקרה שהאדם הסיר מונע וע"י כך באו המים האם נחשב כהוייה ע"י אדם או לא.

דעת החת"ס שהסרת מונע אינה הוייה ולכן אם האדם הסיר פקק וע"י כך נכנסו מים לתוך המקווה המקווה כשר.

אולם בשו"ת רב פעלים (לבן איש חי) כתב שגם הסרת מונע נחשב להוייה בידי אדם.

והנה בנידון השאלה נראה שלשיטת המחמירים פשוט שגם כאן נחשב להוייה בידי אדם כיון שאינו יותר טוב מהסרת פקק.

אמנם לדעת המקילים בפקק יש לדון במקרה הנ"ל. כי מצד אחד האדם עושה פעולה ממשית להביא את המים ע"י שאיפת האויר ואינו רק מסיר מונע אלא גם מושך את המים אליו. אבל מצד שני ברור שהמשך זרימת המים דרך הצינור הוא מכוח לחץ האויר על המים שבאוצר ומה שעשה האדם הוא רק להסיר את הלחץ הנגדי שהיה בצינור קודם לכן ואותו לחץ הוא שמנע את מעבר המים. כי כידוע שיטה זו של העברת נוזל בצינור ממיכל למיכל מתבססת על כך שתמיד יש לחץ אויר על הנוזל במיכל שממנו יוצאים

המים ומה שמעכב את זרימתם הוא האויר הנמצא בצינור, וברגע שנוצר צינור חלל – "ריק", המים הולכים למלאות את חלל זה מחמת שהאויר שעל גביהם לוחץ אותם. לפי זה יש מקום לומר שאכן גם כאן הוא רק בגדר הסרת מונע, ויהיה אפשר למלאות מקווה בשיטה זו, לפי דעת המקילים בהסרת מונע.

סעיף נ-נא

האם עדיף לרוקן את מי המקוה על ידי משאבה או ניתן לעשות נקב ניקוז בקרקעית המקוה?

ראה בשו"ת סעיפים הנ"ל לגבי מניעת זחילה בדבר המקבל טומאה. ע"פ זה כתבו הפוסקים שיש להמנע מלרוקן את מי המקוה ע"י חור בתחתיתו הנסתם בפקק דיש כאן חשש מעמיד את מי המקוה בדבר המקבל טומאה ועוד יש לחוש לזחילה שאינה נכרת. (עיין בספר שערי מקואות ס"ק ריט).

סעיף נב

האם השקה מכשירה את המים משום חיבור או משום שהמים השאובין נזרעים בטהורים ומתערבים בהם הבא שתי נפק"מ שבהלכות מקוואות שאפשר לתלות בחקירה זו.

עיקר ההבדל אם המים נכשרים משום זריעה או חיבור הוא שע"י זריעה המים השאובים עצמם הופכים למי גשמים, ואילו ע"י חיבור עדין נחשבים למים שאובים אלא שע"י החיבור עם מי הגשמים נחשבים לחלק מהם ומצטרפים אליהם.

והנפק"מ בזה הם:

א. האם צריך שבשעת הטבילה יהיה נקב ההשקה פתוח או שמא די שהושק רגע אחד. דעת הרא"ש והשו"ע (סע' נב) להקל, אבל רבינו ירוחם מסתפק בזה, ולכן כתב הש"ך להחמיר לכתחילה וכן נוהגים היום.

ב. האם מותר לפתוח את פתח ההשקה בשבת; שאם נחשב כזריעה א"כ מתקן את המים ואסור, ואם כחיבור אין כאן מתקן ומותר. ובלחם ושמלה כתב שבכל אופן מותר לפתוח בשבת כי אין התיקון במים נחשב תיקון, וגם אינו נחשב למעשה בידי אדם שאל"כ היה אסור להשיק אף בחול מדין הוויתו בידי אדם. וכן המנהג להשיק אף בשבת.

סעיף נב

באילו מקרים, למרות שהמים הגיעו ע"י דבר המקבל טומאה, אין מחלוקת בין הראשונים, והמים כשרים. וכיצד אפשר להכשיר שלא בהמשכה מים שהויתם לא בטהרה.

ראה בשו"ת סע' מח לגבי גדרי האיסור מתי מותר גם כאשר המים מגיעים דרך דבר המקבל טומאה. ולגבי להכשיר מים שהויתם שלא בטהרה, הנה לגבי דין השקה (סע' נב) כתב השו"ע "הבא לערב מקוה פסול או חסר", ובגדר "פסול", כתב הלחם ושמלה שהוא כולל גם מקוה שהויתו ע"י טומאה וא"כ ניתן להכשיר מקוה כזה ע"י השקה.

סעיף נב

בור מים שאין בו ארבעים סאה הסמוך מאוד למעין, האם אפשר לטבול בו, ומה הדין כשהוא סמוך לבורות אחרים שגם להם אין ארבעים סאה אלא רק בצירוף כולם?.

ראה בשו"ת החדשות סע' נב לגבי צירוף מקוואות ע"י רשת שדעת הראב"ה שאם מצרף מקוה חסר למקוה שלם אפשר לצרפו ע"י נקבים הרבה ולכן אפשר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בו היות ויש כאן מקוה שלם היינו הנהר והמקוה החסר מצורף אליו ע"י הנקבים שבאדמה (ארעא חלחולי מחלחלא), אבל אם מצרף שני מקוואות חסרים אינו יכול לצרף ע"י נקבים הרבה ולכן אם חופר כמה בורות ואין אפילו באחד מהם שיעור שלם לא יוכל לצרפם ע"י הנקבים שבאדמה.

הרמ"א פסק כראב"ה וראה בתשובה לעיל לגבי דעות שאר הפוסקים.

סעיפים נב-נט

האם שפ"ה מטרתה לבטל את המחיצה או לחבר את המים זל"ז, הוכח ומה נפק"מ?

במשנה פ"ח דטהרות אמרו שטופח אינו חיבור בין מים למים משמע שטופח על מנת להטפוח הוי חיבור, לעומת זאת לגבי עירוב מקוואות שנינו שצריך שיהיה ברוחב הנקב כשפופרת הנאד. ולכן כתב ר"ת שאכן חיבור המים די בטופח ע"מ להטפוח ורק רוחב הנקב צריך להיות כשפופרת הנאד. משמע לפי ר"ת שצריך הצורך בשפופרת הנאד הוא לבטל המחיצה.

אכן הר"ש כתב פירוש נוסף והוא שאם המים מחוברים למעלה על הכותל בלא פירצה הרי ששיעורם בטופח ע"מ להטפח (אמנם זו לר' יהודה אבל לחכמים בכל מקרה צריך קליפת השום) אבל אם יש פירצה אם היא באמצע הכותל צריך שפופרת הנאד והמים ימלאו כל הנקב ואם היא למעלה ורואה פני אויר צריך רק קליפת השום ברוחב שפופרת הנאד אבל גם המים צריכים להיות בגובה זה, בין לר' יהודה ובין לחכמים.

כתב הב"י שנראה מהפוסקים שסתמו דבריהם להחמיר שצריך שהמים ימלאו כל רוחב הנקב וכן כתב הריב"ש וכתב שלפי הרמ"ה סמ"ג ורמב"ם גם בחיבור מעל כותל שלם צריך קליפת השום כחכמים.

להלכה כתב הרמ"א כשיטת רוב הפוסקים שצריך שימלאו המים את הנקב. לפי זה לכאורה מטרת שפופרת הנאד היא ליצור שיעור של חיבור המים.

אמנם דעת הגרי"ז (בחידושים על הרמב"ם) שגם להלכה שצריכים המים למלא את הנקב מ"מ עיקר הצורך בשפופרת הנאד הוא בשביל להחשב פירצה רק שבלי המים נחשב הנקב אינו מועיל כי אותו מקצת שאין בו מים נחשב כנקב מחוץ למקוה. ראייתו היא מדין נפרצו מעל הכותל שם די בחיבור של קליפת השום א"כ במים עצמם היה די בקליפת השום וא"כ רק בשביל לבטל את המחיצה העליונה צריך שפופרת הנאד (כנראה סובר שאין סברא לחלק בגודל חיבור המים בין אם הנקב באמצע או למעלה אלא מיקום הנקב משפיע רק על גודל הפירצה כדי לבטל את המחיצה העליונה).

עוד ראייה יש להביא לעניין זה מהמבואר בסע' נט מדברי הרמב"ם. אם יש מחיצה בין המקוה לבין מים שבעוקה שבתוך המקוה הדין הוא שאם הקרקע המבדילה ביניהם היא בריאה אז צריך חיבור ביניהם כשפופרת הנאד ואילו אם הקרקע אינה יכולה לעמוד בפני עצמה אפילו אם התערובת ביניהם היא בכל שהוא מטבילים בהם. ומשמע מזה ששפופרת הנאד נצרכת רק כאשר המחיצה עמידה, וא"כ מטרתה היא לבטל המחיצה.

אימתי שיעור חיבור המים כשערה, טופח ע"מ להטפח, קליפת השום, סדק, שפ"ה?

שעורה – במשנה פ"ו מ"ח מטהרין את המקוואות "מטהרים את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דיו". הראשונים הקשו הלא צריך או קליפת השום או טופח ע"מ להטפח או שפופרת הנאד ותירצו שמדובר במקוה שאוב שהוא רק מדרבנן ולכן די בכשעורה. כן כתבו הר"ש והרשב"א. אולם הרא"ש כשכתב את דין שפופרת הנאד כתב כאחת הדוגמאות מקוה שאוב בצד מקוה כשר א"כ מחמיר גם במקוה שאוב לצריך שפופרת הנאד. להלכה השו"ע (סע' נג) הקל בשאוב והרמ"א החמיר. הש"ך באר שגם הרא"ש מודה כאשר רוב המקוה כשר שאז פסולו רק מדרבנן

שדי בכשעורה ובאופן זה יעמיד את המשנה הנ"ל, ומה שהחמיר בכולו שאוב הוא לשיטתו ששאוב הוא פסול דאורייתא.

טופח על מנת להטפוח – ע"פ הגמרא בגיטין טז. רק לר' יהודה יש חיבור בטופח להטפוח אבל לרוב הראשונים להלכה ע"פ שיטת חכמים צריך קליפת השום (מלבד בשאוב שדי בכשעורה כנ"ל). אמנם ר"ת נראה שפוסק כר' יהודה שדי בטופח להטפוח.

קליפת השום – במשנה פ"ו מ"ט "נפרצו זה בתוך זה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד" היינו צריך קליפת השום כאשר החיבור רואה פני אויר – סע' נד: מחלוקת בראשונים מה הדין כאשר מעורב המקווה מעל הכותל בלא פירצה ולהלכה כתב הרמ"א שגם צריך קליפת השום.

סדק – משנה שם "כותל שבין שתי מקואות שנסדק לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד ר' יהודה אומר חלוף הדברים" הלכה כחכמים. נחלקו הראשונים מהו שתי ומהו ערב. רמב"ם ראב"ד – ערב הוא מימין לשמאל. רא"ש ר"ש – ערב מלמעלה למטה. לשון השו"ע סתום ולכן כתב הט"ז שיש להחמיר שתמיד צריך שפופרת הנאד. (ראה הערה בשו"ת ולכאורה צ"ע מה כוונת הרב דהלא השו"ע כותב צד לצד ומיד מבאר דין שתי משמע שאין בלשון צד לצד הכרעה מאיזה צד).

שפופרת הנאד – משנה ז שם "ערוב מקואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן" וכדי להבין דין זה ביחס למשנה ט שמצריכה רק קליפת השום בגובה, צ"ל שכאן לא נפרצו מלמעלה אלא הנקב הוא בתוך הכותל. ואפילו שני מקואות חסרים אפשר לצרף ביחד לשיעור מ' סאה.

האם מותר להניח רשת בפתח שפ"ה כדי לחסום הלכלוך?

הראב"ה (הובא במרדכי שהובא בב"י) כתב להוכיח שמצרפים נקבים לשפופרת הנאד ממה שנינו פ"ו מ"ה "אם היה שק או קופה מטבילין בהן כמה שהם מפני שהמים מעורבין" היינו שהיות והשק והקופה יש בהם חורים מצרפים את החורים לשפופרת הנאד ולכן אפשר לטבול בהם. אלא שבגמרא חגיגה כב. משמע שלא לכל דבר מצרפים נקבים שנינו שם: "אמר רבא: סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילין – טהורין, ומקוה שחלקן בסל וגרגותני – הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיכא ארבעים סאה במקום אחד". מבואר בגמרא שיש חילוק בין לטבול בתוך הסל שאפשר, לבין אם חילק את המקווה על ידו שאז אין מצרפים את הנקבים. הראב"ה באר שהחילוק הוא אם יש מקוה שלם בלא המקום שמובדל ע"י הסל אז מצרפים, ואם אין מקוה שלם בלא צירוף מה שמבדיל הסל אזי אין מצרפים.

השו"ע הביא להלכה את דברי הראב"ה. אמנם בפת"ש כתב בשם החכם צבי ולבושי שרד לחלוק על דין זה.

טענות החכם צבי:

א. רש"י פירש לגבי ארעא חלחולי וכו' שמדובר אפילו בקרוב לנהר משמע שאפילו יש מ' סאה במקום אחד אינו מצטרף.

ב. שק וקופה – שמפורש במשנה שאפשר להטביל בהם – עשויים מחומרים סופגי מים ולכן א"צ כלל בצירוף כי כל המים עוברים דרכם, משא"כ בסל וגרנותני עשויים מחומרים שאינם עבירים למים ומה שהתירו לטבול בהם הוא אכן רק אם יש בפיהם שפופרת הנאד וכמו שמשמע בגמרא שם קודם לכן.

בחזו"א (תנינא ט, ג) כתב שגם ר"י הרא"ש והר"ש חולקים על הראב"ה ולכן למעשה אין לעשות מעשה להקל בספיקא דאורייתא. במנחת שלמה (ח"ב סי' עז) כתב "פשוט הדבר שאסור לכתחילה להכשיר מקוה של מים שאובים לאוצר של מים כשרים על ידי עירוב של שפופרת הנאד שיש שם רשת אפילו אם יהיו בנקבים כשיעור של השפופרת או יותר, מפני שחוטי הרשת חוצצים ומפסיקים ואין הנקבים מצטרפים, וכל שכן שאין לצרף את הנקבים אשר רק על ידי צירופם יש שיעור של מ' סאה. ולכך אפילו לענין טבילת כלים וגם אפילו עבור כלי זכוכית שחייבים רק מדרבנן אין לעשות רשת באמצע, ולכתחילה אסור לעשות כן אפילו בדרבנן. וכל אשה שטבלה לנדתה על ידי עירוב עם רשת או הטבילו בה כלים יעשו שאלת חכם".

נמצא נייר צמוד לפתח ההשקה, מה דין הטובלות כשנמצא בסוף היום, ומה דין כשידוע שהיה שם כל היום?

התבאר לעיל שנוהגים שלא לצרף נקבים ובפרט בנייר שאין לו נקבים נראים לעין אלא שהוא סופג מים שבזה נראה שלכו"ע אין כאן חורים לצרף לשפופרת הנאד. לפי זה אם נמצא כל היום היינו שאפילו רגע אחד לא היתה השקה – אם יש במקווה הזו רק אוצר השקה ודאי שלא עלתה להם טבילה וצריכים לטבול שנית. אבל אם יש גם אוצר זריעה נראה שיש לסמוך עליו לענין דיעבד כי רק לכתחילה בונים גם אוצר השקה לחשוש לשיטת הראב"ד.

אמנם אם רק בסוף היום נמצא הנייר וברור שקודם לכן היה השקה אפילו רק לרגע הרי שמקווה זה כשר לטבילה כי רק לכתחילה חוששים להשקה תמידית כמבואר בסע' נב ובש"ך ס"ק קיב.

סעיף נו

שני מקואות באחד כ' שאובים ובשני כ' כשרים וטבלו שניים והשיקום, מה דין הטובלים ומה דין המקואות הנשארים. מה הדין במקרה כזה, כאשר יש שני מקואות שבהם כ' כשרים ואחד שבו כ' שאובים.

בשו"ת התבאר המקרה השני המובא בשאלה. ולגבי המקרה הראשון בשאלה דינו מבואר בסעיף נו ע"פ התוספתא "שני מקואות של כ' כ' סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימו, המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו".

ופירש הר"ש (פ"ו מ"ג) "והשיקום. דמחמת שירדו הטובלין לתוכם עלו המים וצפו על גביהם: אפילו אדומים. המים של כשר: והלבינום. המים של שאוב שהיו לבנים: המקואות כמות שהיו. שהכשר כשר להקוות עליו אף על פי שנתערבו בו מים שאובים דכבר נתבטלו ברוב הכשרים קודם שבאו למקוה כדפרישית במתניתין".

כ' סאה מים כשרים שהתחברו עם כ' סאה מים שאובין, האם נפסלו הכשרים (ב' בורות)?

בתוספתא (פ"ג) "שני מקואות של עשרים עשרים סאה אחד שאוב ואחד כשר ירדו שנים והשיקום וטבלו בהן אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימום הטבלין והטובלין כמות שהיו":

מבואר בתוספתא שהמים הכשרים לא נפסלו. באר הר"ש שטעם הדבר שהשאובים לא פסלו את הכשרים הוא מפני שהשאובים התבטלו ברוב הכשרים כאשר התערבו מחוץ למקוה היינו שעוד בטרם נכנסו למקוה כבר התבטלו ברוב כשרים ומה ששלושה לוגין פוסלים אפילו כשהם מיעוט זהו רק כשמתערבים בתוך המקוה ולא מחוצה לו.

סעיף נז

אשה הפוחדת להכניס את כל גופה למים, ומשום כך אינה יכולה לטבול, האם אפשרי שתשב האשה הזו על מדרגות המקוה שבתוך האשבורן (שלא יהיה פסול זחילה, ובמקרה שהמדרגות רחבות דין) ואשה אחרת הנמצאת בתוך המקוה תיצור בידיה גל שיעבור על גופה של האשה הנ"ל ובכך לטהרה.

במשנה (פ"ז מ"ז) אמרו "מחט שהיא נתונה על מעלות המערה היה מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה הגל טהורה" וכתב על זה הרא"ש (סי' כג) "ובלבד שלא יתלש הגל דאז לא היה מטהר אם אין בו ארבעים סאה אלא מצד אחד מחובר למי המקוה".

הרמ"א (סע' נז) העתיק דין זה: "ולכן כלי המונח בצד המקוה, מנענע בידו המקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על הכלי, ועולה לו הטבילה; ובלבד שלא יעקור הגל ממקומו, אלא יהא מחובר למקוה".

אמנם דנו האחרונים על מה שמשמע מדברי הרא"ש שאילו היה בו מ' סאה היה מטהר – והרי כאן אדם שהוא מקבל טומאה יוצר את הגל. ואכן התו"ט והפרישה (הובאו בש"ך כאן) טענו שאפילו במ' סאה אינו מטהר. אבל הש"ך והט"ז קיימו את דין הרא"ש. הש"ך הסביר שכאן שונה היות ובמקום תלישת הגל אין שם ידי אדם (והאדם הוא רק הגורם החיצוני). והט"ז הסביר כעין זה – שהמשכה בדבר המקבל טומאה אסורה כאשר עושה את ההמשכה במקום שאליו מגיעים המים משא"כ כאן שפועל בתוך המקוה ומימלא הולכין המים חוץ ממקומם.

מכאן יש לדון לגבי אשה. ואמנם נראה שלא לחינם נקטה המשנה מחט ולא אדם (וגם הרמ"א נקט כן אע"פ שהיום הוא רק לענין טבילת כלים מגויים) כי הרי צריך שהמים יכסו בבת אחת את כל הדבר הנטבל וגם ישארו מחוברים אל המקוה ודבר זה רחוק במציאות שיתכן לעשות כן באדם אלא א"כ בגל גדול מאוד. ולכן כשהמשנה בפ"ה מ"ו דיברה באדם דיברה על גל שנתלש שמשמעו שנתלש מהים ואילו לגבי מקוה במערה דיברה על מחט. עוד יש לדון בעניין חציצה שהרי כאשר האשה יושבת ישנם חלקים בגופה המתכסים בכפלי הבשר ולכן אינה יכולה לשחות הרבה בטבילה כמבואר בסי' קצח סע' לה.

סעיף נח-נט

מה הם "חורי המערה" ומהי "עוקת המערה" באר את שיטות הראשונים והנפק"מ ביניהם?

משנה פ"ו מ"א "כל המעורב למקוה כמקוה חורי המערה וסדקי המערה מטביל בהם כמה שהם עוקת המערה אין מטבילין בה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד".

מבואר במשנה שיש הבדל בדיני צירוף למקוה בין חורי המערה לבין עוקת המערה – חורי המקוה מצטרפים בכל שהוא ואילו העוקה צריכה חיבור של שפופרת הנאד.

הר"ש והרא"ש פירשו שעוקת המערה היא כעין שוקת שאינה כלי, הצמודה למקוה וצריכה שיהיה בה נקב של שפופרת הנאד כדי לחברה אל המקוה.

הרמב"ם באר שעוקת המערה היא גומא תחת קרקע המקוה כעין מחבוא.

הראשונים לא בארו מהי ההגדרה של חורים לעומת עוקה ובספר שערי מקוואות כתב בשם ספר גולות עליות (ואין את הספר ת"י) ג' אפשרויות להגדרת חורים א. אין להם בית קיבול ב. אין מימיהם גלויים לחוץ ג. מקבלים מים מן המקווה ולא מבחוץ. ולדינא מצריך שלושתם היות ולא נתבאר מהי ההגדרה הקובעת.

עוד אמרו שם במשנה ביחס לדין עוקה: "אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהיא מעמדת עצמה אבל אם אינה מעמדת עצמה מטבילין בה כמה שהיא": גם בזה נחלקו הפירושים, לדעת הר"ש והרא"ש הכוונה היא שאם כאשר יש במקווה מ' סאה הם בהכרח מתערבים עם מימי העוקה הרי שאז אין צורך בשפופרת הנאד ואילו אם יש אפשרות שיהיו במקווה מ' סאה בלי שיהיו מעורבים עם מי העוקה אז צריך נקב שפופרת הנאד בעוקה. דעת הרמב"ם היא שאם גג של העוקה שהוא רצפת המקווה מספיק חזק ויציב שאינו נופל בזה צריך נקב שפופרת הנאד אבל אם אינה יציבה ויכולה ליפול הרי שדי במים כל שהוא. השו"ע העתיק את לשון הרמב"ם.

לא ברור אם אכן מוכרחים לומר שיש מחלוקת בין הפירושים של המושג עוקה שהרי אפשר לומר ששתי הדוגמאות נכונות ובשתיים אכן צריך שפופרת הנאד, אולם בספר שערי מקוואות כתב בשם ספר גולות עליות לבאר שיש נ"מ בין הר"ש לרמב"ם לגבי גממיות שעומדות בצד המקווה ובאופן שאינם מעמידים את עצמם היינו שכותל שלהם יכול ליפול. באופן זה לדעת הר"ש אין צריך שפופרת הנאד כי פירש שעוקה היינו שוקת הנמצאת בצד המקווה ואילו לרמב"ם צריך שפופרת הנאד כי לדעת הרמב"ם רק בעוקה שתחת המקווה יש בה את הקולא של אינו מעמיד את עצמו. (אמנם יש להעיר שהר"ש לא פירש כלל את דין "מעמיד עצמו" כדעת הרמב"ם אלא כנראה הכוונה היא רק לגבי פירוש הר"ש במושג "עוקה").

(כמובן שיש נ"מ בין הפירושים לעניין "מעמיד עצמו" אבל השאלה הייתה על נ"מ בפירוש המילה "עוקה").

סעיף ס

האם מים זוחלין יכולים לערב מקוואות (התייחס למי מעין, ולמי גשם שזוחלין)?

בתוספתא (פ"ג) " שלש גממיות של נחל התחתונה והעליונה של עשרים סאה והאמצעית של ארבעים סאה חרדלת של גשמים נכנסת לתוכן ויוצא מהן ר' (יוסי) [יהודה] אומר ר' מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה וחכמים אומרים בין בתחתונה כן וכן אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה ארבעים סאה":
 הרמב"ם (פ"ח ה"ח) פסק כחכמים: "ג' גומות שבנחל התחתונה והעליונה של כ' סאה והאמצעית של מ' ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל אע"פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן אין זה עירוב, ואין מטבילין אלא באמצעית שאין המים הנזחלין מערבין אא"כ עמדו".

אמנם יש לעיין מהו טעמם של חכמים. הגמרא בחגיגה יט. מביאה את תחילתה של ברייתא זו (רק את דעות ר' יהודה ור' מאיר) ומסבירה שנחלקו בדין גוד אסיק וגוד אחית לפ"ז לכאורה דעת חכמים היא להחמיר שלא אומרים לא אחית ולא אסיק ואכן כך פירש הריב"ש את שיטתם. אבל הכ"מ דייק מדברי הרמב"ם בסוף דבריו שיש כאן טעם אחר והוא כי מים זוחלין אינם מערבים. הסביר הכ"מ שלדעת הרמב"ם הגמרא שהזכירה גוד אחית ואסיק דיברה רק על דעת ר' מאיר ור' יהודה אבל חכמים מחמירים מטעם אחר, מטעם שאין מים זוחלים מערבים. היינו הנ"מ היא כאשר הגומות הם באותו מישור ויש מים זוחלים המערבים ביניהם; לטעמו של הריב"ש יצטרפו הגומות גם לשיטת חכמים שהלא אין צורך כאן לגוד אסיק או אחית, ואילו מלשון הרמב"ם משמע שא"א לצרפם מאחר והמים זוחלים.

השו"ע העתיק את לשון הרמב"ם. כתב הש"ך אם יש מעיין בין הגומות מערב אף בזוחלין.

מוכח שאף הש"ך פירש ברמב"ם כדעת הכ"מ. אילו פירש כדעת הריב"ש א"כ אין לחלק בין מקווה למעיין שהרי גם במעיין יש בעיית קטפרס (ראה בשו"ת החדשות סעיף ל לגבי השאלה של קטפרס במעיין) אמנם צ"ל לדעת הש"ך שהשיפוע בין הגומות אינו גדול שהרי אם יש שיפוע גדול הוא נידון כקטפרס (ראה שם) אלא צ"ל שיש כאן זחילה אבל מ"מ אין כאן שיפוע גדול.

היוצא למסקנה בתשובה לשאלה: לדעת הריב"ש מים זוחלים מערבים (כשאינו קטפרס), ולדעת השו"ע והש"ך מי גשמים זוחלים אינם מערבים ומי מעיין זוחלים מערבים.

סעיף סב

תנן: "מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ירדו שניים וטבלו זא"ז הראשון טהור והשני טמא, רבי יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור", באר את הטעמים של מחלוקת רבנן וכו', כיצד פסקינן, ומדוע כך פסקינן?

הגמרא במסכת חגיגה יט. מסבירה שטעמו של ר' יהודה הוא משום שאנו אומרים "גוד אחית" ביחס למים שעל הראשון ואנו רואים אותם כמחוברים למקווה. לפי זה לשיטת חכמים לא אומרים גוד אחית ביחס למים.

כתב הב"י שבגמרא גיטין טז. יש הסבר אחר למחלוקתם והוא האם טופח על מנת להטפח הוא חיבור היינו שלר' יהודה הוי חיבור ואילו לחכמים אינו חיבור. (הב"י כנראה דייק זאת ממה שאמרה הגמרא שם שמה שנינו בברייתא "טופח להטפח חיבור", הוא לעניין מקווה כשיטת ר' יהודה. ודייק הב"י שלפי זה טעמם של חכמים הוא כי טופח להטפח אינו חיבור. אולם לכאורה צ"ע אפילו אם נאמר לשיטת ר' יהודה שטופח להטפח חיבור סוף סוף זהו כאשר המים באותו מישור משא"כ כאן שהמים הם בגובה ולא די לדון על עובי המים אלא יש גם לדון כיצד המים מתחברים מלמעלה. גם רש"י בגמרא שם כתב בפירושו "לעניין מקוואות קאמר ור' יהודה היא משום גוד אחית" לכאורה רש"י פירש שגם לפי הסוגיא בגיטין מוכרחים את הטעם של גוד אחית ולא די לומר טופח להטפח חיבור לפי זה יוצא שבכל מקרה מחלוקת ר' יהודה וחכמים תלויה גם בדין גוד אחית לשתי הסוגיות ואין לכאורה צורך לומר שיש כאן שני הסברים למחלוקתם. שמה יש לומר שכוונת הב"י לומר שלפי הסוגיא בגיטין גם חכמים מודים שאומרים גוד אחית ורק נחלקו על ר' יהודה אם די בטופח להטפח וצ"ע).

(עוד יש לדון כאן מה היחס בין מחלוקת זו לדין קטפרס ורק נזכיר בקיצור (ע"פ תוס' בגיטין שם) שלדעת ר"ת החילוק בין קטפרס לכאן הוא שכאן המים ודאי ירדו למטה משא"כ בקטפרס ולדעת ר"י לשיטת ר' יהודה דין קטפרס נאמר רק לעניין טומאה וטהרה ולא לעניין חיבור מקוואות אמנם בדעת השו"ע יש לדון ראה בסוף השו"ת).

להלכה פסק הרמב"ם כשיטת חכמים ואילו הטור פסק כר' יהודה.

טעם פסיקתם – בגמרא חגיגה יש שתי לשונות בדברי רב נחמן בקשר למחלוקת זו: לשון ראשון: מחלוקת במעלות דרבנן (היינו כגון האונן והמחוטר כפורים שצריכין טבילה לקודש ואינו טמא טומאה דאורייתא-רש"י), אבל מטומאה לטהרה – דברי הכל השני טמא. לשון שני: מחלוקת מטומאה לטהרה, אבל במעלות דרבנן – דברי הכל אף השני טהור.

הרמב"ם בפירושו המשנה פסק כל"ק וכת"ק וא"כ בכל סוגי הטבילות השני לא עלתה לו טבילה. גם הראב"ד בספר בעלי הנפש פסק כל"ק.

אבל הטור ורבינו ירוחם פסקו שעלתה טבילה גם לעניין אשה לבעלה. הסביר הב"י לדעתם שמשום בין אשה לבעלה לדין מעלות דרבנן וסוברים שרק בטומאה וטהרה החמירו אבל אשה לבעלה אע"פ שהוא דאורייתא מצינו שהקלו בה בכמה דברים לעומת

דיני טהרות. ופוסקים כל"ב שגם חכמים מודים במעלות דרבנן. הב"ח הסביר, שהטור פסק כר' יהודה מאחר ואת המשך המשנה הדנה בדין סגוס שהטבילו ולא העלהו שמצטרף למקווה, יותר מרווח להסביר לפי שיטת ר' יהודה וא"כ יש סתם משנה כמותו והלכה כמותו.

שו"ע פסק להחמיר כרמב"ם וראב"ד. וכן הסכימו האחרונים. (אמנם יש להעיר שיש נ"מ בין שני ההסברים של הב"י לשיטת חכמים היות ולפי ההסבר שמחלוקתם היא בטופח להטפח אבל מודים לדין גוד אחית כדלעיל א"כ אם ברור לו שיש עליו יותר מטופח לכאורה יש להקל. ועוד יש להעיר שבכ"מ כתב שני הסברים מדוע כאן אין חיבור לשיטת חכמים א. האדם הוא קטפרס גדול ב. יש חשש שאין רצף של מים על בשרו ובקצת מקומות הוא נגוב. לפי זה היכא שברור שאין חששות אלו כגון שיוצא בשכיבה או כגון שיש עליו הרבה מים לכאורה יש להקל).

סעיף סג

כיצד יטבול אדם כלי גדול בתוך מקוה מצומצם, באר את דעות הראשונים והנפק"מ ביניהם?

לשון התוספתא "הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה מפני שהמים מקלחין כיצד הוא (עושה) מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה ומעלה דרך שוליה": בב"י דייק מדברי הרמב"ם והר"ש הסברים שונים לחשש בהכנסת הכלי למים. לשיטת הר"ש החשש הוא מפני שאובים גם בהכנסה למים שאם יורידה דרך פיה ותתמלא מים יהפכו להיות שאובים. לשיטת הרמב"ם החשש בהכנסה למקווה הוא שמא יתזו המים ויחסר שיעור המקוה ורק בהוצאה מהמים יש חשש של שאובים.

הנ"מ בין שתי השיטות היא אם מכניס את הכלי דרך צידו לשיטת הר"ש עדיין יש בעיית שאובים ולכן אסור ואילו לשיטת הרמב"ם מותר להורידה דרך צידה כי לא יתזו כל כך.

השו"ע כתב את טעמו של הרמב"ם, אבל הש"ך הזכיר את דעת הר"ש ומ"מ כתב שאין לחוש לעניין דיעבד.

סעיף עא

מקוה שאין ידוע בשעת הטבילה אם היו ארבעים סאה ועכשיו כשמודדים נמצאו ארבעים סאה מה דין הטובל.

בשו"ע סע' עא "טמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל; ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו, שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, טבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם, טמא לפי שהטמא בחזקתו עד שיודע שטבל כראוי".

והכתב הט"ז (ס"ק פה) ע"פ הר"ש שבמקרה השני (היינו ספק יש בו מ' סאה) הכוונה היא שעכשיו נמצא המקווה חסר ולכן לא עלתה לו טבילה. ודייק מכאן הט"ז שאם נמצא עכשיו כמידתו אלא שיש ספק שמא היה חסר בשעת הטבילה – אין חוששים לכך היות ואין דרכו להתמעט.

סעיף עב

שתי מקוואות שנפל לאחד מהם ג' לוגין מים שאובים ואין ידוע לאיזה מהם. באיזה מקרה ניתן לתלות שנפל לאחד מהם. מה הדין לכתחילה ובדיעבד במקרה ששניהם היו חסרים ולאחר נפילת השאובין נפלו לתוכן מי גשמים והשלימום.

סופה של השאלה העוסקת במקרה ששני המקוואות היו חסרים נתבאר בשו"ת סע' עב. ותחילתה של השאלה העוסקת בשני מקוואות שלא היו שניהם חסרים מתבאר מתוך המשך לשון השו"ע שם וז"ל "אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו".

סעיף עד

בור שנמצא מלא במים האם אפשר לטבול בו והאם זה משנה היכן נמצא הבור.

במשנה (פ"ח מ"א) ארץ ישראל טהורה ומקואותיה טהורים מקוואות העמים שבחוזה לארץ כשרים לבעלי קריין אפילו נתמלאו בקילון, שבארץ ישראל שחוץ למפתח כשרים אף לנדות מלפנים מן המפתח כשרים לבעלי קריין ופסולים לכל הטמאים. ר' אליעזר אומר הקרובים לעיר ולדרך טמאים מפני הכביסה והרחוקים טהורים:

והכתב הרמב"ם (פ"י ה"ה) ע"פ משנה זו "כל המקוואות הנמצאים בארץ העמים פסולין שחזקתן שאובין, וכל המקוואות הנמצאים בארץ ישראל במדינות לפנים מן המפתח בחזקת פסולין שאנשי המדינה מכבסים בהן ומטילין לתוכן מים שאובים תמיד, וכל המקוואות הנמצאים בארץ ישראל חוץ למפתח בחזקת טהרה שחזקתן מן הגשמים.

והכתב הב"י שהחילוק בין א"י לארץ העמים הוא רק בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם אבל האידנא דין ארץ ישראל שוה לארץ העמים בזה.

וע"פ זה כתב בשו"ע (סע' עד) כל המקוואות הנמצאים, פסולין, שחזקתם שאובין.

והכתב הש"ך על זה (ס"ק קנ) שהיינו דוקא בנראה שנעשה ע"י אדם אבל אם נראה שנעשה בידי שמים כגון בגומות וחפירות שבשדה וכיוצא בהן שנתמלאו ע"י גשמים ולא ע"י אדם כשרים.

שאלות כלליות

כדי למלאות את בורות ההשקה מממימי האוצר צריך לפתוח את הפקק, אלו בעיות ישנן בפעולה זו ומהם פתרונן.

באופן כללי הבעיות בפקקים הם זחילה שאינו נכרת, מניעת זחילה על ידי דבר המקבל טומאה, וכן בהסרת הפקק ע"י אדם בעיה של הויה על ידי אדם ולא ע"י שמיים. אמנם בעיות זחילה שאינה נכרת וכן בעיית מניעת זחילה ע"י דבר המקבל טומאה שייכות רק אם בזמן הטבילה יש צורך לפקק כי כבר כתב החזו"א שגם לשיטת הר"ש הפוסל מניעת זחילה ע"י מקבל טומאה מ"מ פסול זה הוא רק בשעה שהפקק סותם אבל אם יוחלף הפקק, המים ישארו כשרים ולא נדון עליהם דין מים שנתהוו ע"י דבר המקבל טומאה (כמו מים שהגיעו למקווה ע"י דבר המקבל טומאה). לפי זה אף אם פוקקים אוצר ע"י דבר המקבל טומאה ואפילו אם הפקק אינו סותם היטב, מ"מ אם לא משתמשים בו בזמן הפקיקה כגון שרק לקחו ממנו מים ועתה אין צורך למים שבו באופן כזה לכאורה אין קפידא ממה עשוי הפקק. אמנם נראה שאף בזה החמירו לכתחילה שיהיה מדבר שאינו מקבל טומאה (כך משמע בספר שיעורי מקווה)

בשאלה נידונה רק בעיית הסרת הפקק ונראה שהכוונה לפקק הנמצא בין המאגר גדול לבין האוצר של ההשקה וכן בין המאגר הגדול לבין אוצר הזריעה שבהסרת פקק זה הבעיה היא הויה ע"י אדם שהרי ע"י הסרתו נוצרים האוצרות.

דין זה הוא מחלוקת בין החת"ס המיקל בזה לבין תשובת רב פעלים הטוען שהסרת מונע דומה למניעת זחילה. וכבר התבאר בשו"ת החדשות סעי' לט.

לשיטת הרב פעלים יש להצריך לעשות המשכה מפתח המאגר אל האוצר ואע"פ שכאן הוא המשכה בכל המקווה מ"מ כבר כתב הט"ז ע"פ הראב"ד שכאשר הבעייה היא רק בעיה של "בידי אדם ולא בידי שמיים" בזה מועילה המשכה אפילו בכולו.

עוד דן בלחם ושמלה לגבי פתיחת פקק השקה בשבת שלמסקנה מתיר דבר זה ואין כאן חשש תיקון היות והוא תיקון קל ובתיקון קל גזרו רק על טיהור מים מטומאה לטהרה ולא בהכשרה משאוב לכשר.

לגבי אותם פקקים שבסתימתם מכשירים מקווה כגון מה שהיה נהוג בעבר שהיו עושים פקק בתחתית המקווה או כגון מה שמצוי גם היום שסותמים את נקב אוצר הזריעה עד שיתמלא בו מ' סאה שאובין ורק אחרי שנחו אותם מ"ס באשבורן (כדי להמנע מבעיית זריעה בזוחלין) פותחים את הפקק ואז מתמלא בור הטבילה. בפקקים אלו יש גם את הבעיות שהוזכרו לעיל זחילה שאינה נכרת ומניעה בדבר המקבל טומאה. הפתרון הוא לעשות את הפקק מחומר שאינו מקבל טומאה וגם מחומר גמיש היכול להתהדק היטב. הפתרון הטוב ביותר הוא פקקי שעם שעוטפים אותם בסיבי צמר או פשתן שאינם טווים

שבזה לכו"ע אינו מקבל טומאה. אמנם הרבה פוסקים התירו גם פקקים מגומי בהסתמך על כך שאינו מקבל טומאה. ובפרט שעושים אותו בלי בית קיבול.

האם צריך להקפיד שהריצוף במקוה יהיה ללא בליטות ושקעים.

באופן עקרוני אין בעייה של שקעים או חורים ברצפת או קירות המקוה (כל עוד שאין משם זחילה) שהרי דין מקומות אלו הוא דין חורי המערה וברור שבמערה טבעית אין רצפה חלקה לגמרי. לא שייך כאן כלל עניין של בית קיבול שהרי הכל הוא דרך בניין. אמנם אם יש שיפועים ברצפה אז יש לדון מצד שני דברים א. הפחד בטבילה מחשש החלקה. ב. דין קטפרס

הפחד ודאי תלוי באופי השיפוע ובצורתו והכל לפי העניין. לעניין קטפרס הנה יש את חומרת הדברי חיים הסובר שהמים המונחים על המדרגות אינם מצטרפים למקוה מאחר והם מונחים על קטפרס. אבל כבר הקשה החזו"א על דבריו שקטפרס שייך כאשר המים זוחלים בשיפוע ולא כאשר הם נחים על שיפוע. אמנם מ"מ לכתחילה מחמירים לעשות את רצפת המקוה ישרה וחלקה וכן את צינורות ההשקה מאוזנים בלי שיפוע.

כמו כן שקעים ברצפה יכולים להקשות על ניקוי המקוה ויבושו כאשר רוצים להחליף את מימיו. גם נראה שאם רצפת המקוה אינה נוחה לרגל יחפה יש בזה הערמת קשיים על המפונקות.